

فاطمه نوری نیا^۱

چکیده

عاشورا یکی از ماندگارترین سرمایه های معنوی در تاریخ اسلام است. این واقعه بزرگ رفته رفته به فرهنگی مناسب برای تمام ملتهای مظلوم جهان تبدیل شده است. لذا این سوال مطرح میشود که فرهنگ عاشورا چگونه به این جایگاه رسیده است؟ پژوهش حاضر رویکرد توصیفی، تحلیلی و با بهره گیری از روش تطبیقی به بررسی نحوه بازتاب مولفه های فرهنگ عاشورا در گفتمان مقاومت میپردازد. یافته ها نشان میدهد که عناصر کلیدی چون ایمان آگاهانه، فرهنگ شهادت طلبی آگاهانه، جلوگیری از سلطه پذیری، تقویت روح ایثار و وفاداری و پایداری در مسیر حق و عدالت که همه ی اینها در نهضت امام حسین (ع) جلوه گری کرده اند، در فرهنگ مقاومت فلسطینی نهادینه شده اند. در واقع این مولفه ها نه تنها انگیزه ای معنوی برای تداوم مبارزه بوجود آورده اند، بلکه به هویت دینی و سیاسی فلسطینیان انسجام و مشروعیت بخشیده اند.

واژه های کلیدی: عاشورا، فرهنگ، مقاومت، فلسطین، اشغال، الگوپذیری

^۱. طلبه سطح دو مدرسه علمیه صدیقه طاهره س نوشهر ایران

Fatemenori4469@gmail.com

۱. تبیین مسئله

۱.۱. عاشورا واقعه‌ای است که در آن امام حسین ع به علت عدم پذیرش بیعت ناحق، مجبور به پذیرفتن جنگ شد و بزرگترین درس و درواقع اصلی‌ترین و مهم‌ترین درس آن مقاومت و آزادگی و قیام در برابر ظلم می‌باشد. اما این ظلم پایان نپذیرفت و در طول قرن‌ها ادامه یافت.

یکی از بارزترین مصادیق ظلم و اشغال در جهان فلسطین می‌باشد. فلسطین یک کشور آزاد بود که با پذیرش ورود یهودیان صهیونیست در سال ۱۹۱۷ توسط بیانیه بالفور سبب تشکیل رژیم جعلی صهیونیستی گشته و به مرور اشغال آن و ظلم و تجاوز به فلسطینیان آغاز شد. حال این سوال مطرح می‌شود که چه چیزی سبب مقاومت آنها در این چند دهه شده است؟ ریشه این مقاومت در چیست؟

لذا پژوهشگر با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای و با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی این موضوع می‌پردازد با توجه به اینکه فلسطین کشوری با چندین مذهب متفاوت می‌باشد اما الگوی مهم اکثریت آنان برگرفته از عاشورا می‌باشد. پژوهشگر درصدد است به بیان ارتباط فرهنگ عاشورا و الگوگیری آن در مقاومت مردم فلسطین بپردازد.

۱.۲ پیشینه

فرهنگ عاشورا و مقاومت اثر جواد مظفری بیان می‌دارد که عاشورا به عنوان یک نماد مقاومت در برابر ظلم و فساد، چه در سطح فردی و چه در سطح اجتماعی و سیاسی مطرح می‌باشد اما به بیان ریشه‌های آن در فرهنگ عاشورا نپرداخته است.

تجلی فرهنگ عاشورا در هنر و رسانه اثر رضا وفایی نسب بیان می‌دارد استفاده از تصاویر و مفاهیم عاشورا در رسانه‌های فلسطینی همچون پرچم‌های سیاه رنگ، شعارهای انقلابی و دیگر نمادها به عنوان ابزارهایی برای تقویت و روحیه‌ی مقاومت و اعلام اتحاد با امام حسین ع است اما به بیان علل نماد شدن آنها نمی‌پردازد.

پژوهشگر در صدد است که به بیان ریشه و اصل مقاومت در فرهنگ عاشورا بپردازد و اینکه چه اصولی این مقاومت را پی ریزی میکنند.

در این رابطه آثاری نگاشته شده است از جمله :

تجلی فرهنگ عاشورا در هنر و رسانه، اثر رضا وفایی نسب.

فرهنگ عاشورا و مقاومت، اثر جواد مظفری.

۱.۳ ضرورت

فرهنگ مقاومت علیه ظلم در جهان موجب بیداری ملت ها شده و تغییراتی در مدل کشور داری شده است. لذا این ضرورت حاصل میشود که دریابیم که این فرهنگ از کجا نشأت میگیرد و چه پیوندی میان فرهنگ عاشورا و مقاومت فلسطین وجود دارد.

۱.۴ هدف تحقیق

بررسی فرهنگ عاشورا به عنوان نماد و الگوی مقاومت در برابر اشغال و ظلم فلسطین

۱.۵ سوال اصلی

فرهنگ عاشورا چگونه میتواند به عنوان الگوی مقاومت در برابر اشغال و ظلم ملت فلسطین عمل کند؟

۱.۶ سوال فرعی

۱. چه ابعادی در فرهنگ عاشورا به مقاومت در برابر ظلم و اشغالگری وجود دارد؟

۲. عاشورا چگونه تبدیل به الگوی مقاومت شده است؟

۳. چه عواملی سبب الگو پذیری فلسطینیان از فرهنگ عاشورا شده است؟

۱.۷ فرضیه ها

۱. فرهنگ عاشورا یک صحنه ی کامل از زندگی اسلامی انسان است. فرهنگ عاشورا با تکیه بر ارزشهایی چون شهادت طلبی، عدالت خواهی، ظلم ستیزی و دفاع از مظلوم الگویی الهام بخش برای مقاومت در فلسطین است.

۲. هدف اصلی عاشورا عبارت بود از انجام یک واجب عظیم از واجبات دین یعنی قیام در مقابل انحرافات بزرگ در جامعه و دفاع از مظلوم

۳. حیطه ی مقاومت با تاثیر پذیری از فرهنگ عاشورا به حرکت خود ادامه داده زیرا این فرهنگ، آزادی و آزادگی و مقاومت و صبر را معنا میبخشد.

۱.۸ فهرست مطالب

این پژوهش شامل چکیده، مقدمه، مفاهیم (مفهوم شناسی)، ابعاد فرهنگ عاشورا، عاشورا الگوی مقاومت ، الگوپذیری فلسطینیان و جمع بندی و منابع میباشد.

۲ مفاهیم

۲.۱ فرهنگ: فَهَ (فرپیشوند+ هنگ) از ریشه سنگ اوستایی به معنی کشیدن و فرهیختن و نیز به معنی تعلیم و تربیت است (حاشیه برهان ج معین) به معنی فرهیخ است که علم و دانش و ادب میباشد. فرهنگ فَه (اخ) فرهخ، نام مادر کیکاووس.

فرهنگ فَه (اخ) ابوالقاسم فرهنگ یکی از فرزندان مرحوم وصال شیرازی است که با ادوارد برون ایران شناس بزرگ انگلیسی مکاتبه و برخورد داشته و اشعاری نیز سروده است. (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۳، ص ۲۳۴۵).

فرهنگ (فرهبخ) ادب، تربیت، دانش، علم و معرفت معنا شده است (معین، ۱۳۸۲، جلد ۲، ص ۱۷۹۱)

اساس و ریشه ی فرهنگ عبارت است از عقاید و باورها و اخلاقیات یک فرد یا جامعه، که در پدیده ها و رفتارهای اجتماعی تجلی می یابد. فرهنگ به عنوان جهت دهنده به تصمیم های کلان و شکل دهنده، بر ذهن و رفتار عمومی جامعه، در فرایند یک ملت موثر است (دانشنامه آزاد اسلامی)

فرهنگ عبارت است از کیفیت با شیوه ی بایسته و شایسته برای آن دسته از فعالیت های حیات مادی و معنوی انسانها که مستند بر طرز تعقل سلیم و احساسات تصفیه شده آنان در حیات معقول تکاملی باشد. (جعفری، ۱۳۷۹، ص ۱۰۰)

فرهنگ عاشورایی: در انقلاب اسلامی ایران فرهنگ عاشورا را بازسازی کردیم و خون حسینی به پرچم مبارزه تبدیل شد. این جمله معروف امام خمینی (ره) که ما مکلف به تکلیف هستیم نه مکلف به نتیجه فشرده و جوهره ی فرهنگ عاشورا است.

همه شخصیت های واقعه عاشورا شهید شدند ولی این اندیشه و تفکر آنان بود که زنده و باقی ماند و این یعنی اندیشه و باور هیچ وقت از یادها نمیرود و اندیشه است که ماندگار است. (بندرریگی، ۱۳۷۸، ص ۲۴۳)

۲.۲ مفهوم عاشورا = عاشورا (خ) روز دهم محرم، آن روزی است که حسین بن علی (ع) شهید شد. عاشورا در فرهنگ عربی اشاره به دهمین روز هر ماه دارد در گذشته بیش از اینکه روز سوگ باشد از روز های جشن و شادی بوده است. اما امروزه از معنای عام و اولیه خارج شده و در کشور های ایران و عراق به بزرگترین روز سوگواری تبدیل شده است. (غیاث الدین، ۱۳۷۷، ص ۲۹۱)

العاشور از ریشه ی عشر، به کسی گفته میشود که معاشرت خصلت او باشد. العاشور جایی که میل به معاشرت و رفاقت و مصاحبت نمایان میشود و افراد میل به مصاحبت دارند با امام خود. عاشورا مبالغه است از میل به معاشرت یعنی روزی که میل به معاشرت و مصاحبت با امام بالا میگیرد. (ابن اثیر، ۱۸۹۳م، ص ۲۴۰)

امام حسن عسکری در توقیعی که برای وکیلش قاسم بن علا نوشته است دعایی برای روز سوم شعبان توصیه کرده است که در پایان آن عاشورا را به عنوان یوم کوثر یاد کرده است.

فلسطین هم در مقابل یک دشمن مسلح خبیث بی رحمی مثل رژیم غاصب صهیونیست و روسای پلید آنان قرار گرفته و ایستادگی میکنند. این درس عاشورا است برای ملت بزرگ فلسطین. نشان میدهد که قدرت انسان مقاوم و خدایی فراتر از این است که در مقابل کشته شدن فرزندان و همسرش و برادر و خواهرش و خانواده اش ضعف از خود نشان داده و خود را کوچک ببیند. انسان اینجور قدرتمند و قوی آفریده شده است که در مقابل مصائب و مشکلات به این بزرگی قوی و استوار همچون سرو باشد.

مردم فلسطین همچون اصحاب امام حسین و خود امام حسین صبور و دارای تحملی بالا میباشند و اینها را از عاشورا یادگرفته اند. زنان مقاومت و فلسطین همچون الگوی بزرگ خود حضرت زینب، بردبار و شکیبا هستند و مصائب و غم های پدید آمده را جز زیبایی و نعمت نمی بینند. آنها در مقابل تجاوز و تعدی دشمن، صبر پیشه کرده و قوی و بردبار می ایستند و به جنگیدن و مقاومت خود ادامه میدهند. (همان)

غزه امروز کربلاست و مردم مظلوم و بیگناه آن، همزمان که مورد تهاجم ارتش اشغالگر و نامشروع و جعلی صهیونیستی قرار میگیرند. در محاصره ای کامل و کم سابقه قرار دارند. محاصره ای که به دنبال آن از هر گونه مواد غذایی و دارویی جلوگیری به عمل می آید و حتی کار به جایی رسیده که سوخت کافی هم به شهر وارد نمیشود و آنها قریب به ۷۰ سال است که مقاومت میکنند. اما موضوع اعجاب آور و غافلگیر کننده این است که مردم غزه علی رغم تمام این بمبارانها، کشتارها، نسل کشی های رژیم صهیونیستی و با وجود قحطی گسترده و کم سابقه در این شهر، بابالاترین روحیه و انگیزه ممکن در برابر دشمن صهیونیستی که یزید زمانه امروز آنهاست به مقاومت و ایستادگی ادامه داده و با تمام قوا و توان خود در حال نبرد با این رژیم منحوس هستند. مردم غزه امروز ثابت کرده اند که الگو گرفتن از عاشورا و قیام امام حسین در هر زمان و مکان و هر دوره ای از تاریخ بشریت میتواند چراغ راه هدایت بشریت و بهترین ابزار و وسیله ی ممکن برای مقاومت و ایستادگی در برابر ظلم و ستم و تاختن بر ظالم عالم و یزیدیان امروز که صهیونیست ها هستند باشد.

امروز میبینم که جنگ غزه یکبار دیگر به تمامی مردم دنیا نشان داد که جهان بشریت از زمان عاشورا تا امروز به جبهه حق و باطل تبدیل میشود.

جبهه ای که در یک سوی آن دنیای اسلام و کشور های مستقل و آزادی خواه قرار گرفتند و در سوی دیگر در دنیای غرب و تمامی ظلم و ستم عالم با هم جمع شده اند.

سرزمین فلسطین و غزه امروز همان صحرای کربلاست و امروز شاهد هستیم که یکبار دیگر جنگ غزه ثابت کرد که خوی تجاوزگری و وحشی گری دنیای غرب و رژیم دست نشانده آن در منطقه یعنی رژیم صهیونیستی هیچ حد و مرزی نداشته و نخواهد داشت و شاهد این مدعا نسل کشی هزاران نفر از مردم فلسطین به دست ماشین متجاوز رژیم جعلی صهیونیستی است. امروز در این جنگ نابرابر که در غزه جریان دارد شاهد هستیم که انسانهای بیگناه فراوانی که بخش عمده آن زنان و کودکان هستند به دست صهیونیست غاصب به خاک و خون کشیده میشوند و دنیای غربی که سالهای سال برای کنترل کشورهای مستقل جهان از واژه حقوق بشر استفاده ابزاری میکرد، امروز فقط نظاره گر یکی از کم سابقه ترین نسل کشی تاریخ است.

اما در جنگ غزه و فلسطین، این مردم و ملت فلسطین هستند که علی رغم تمامی کشتارها و قتل عام های صورت گرفته توسط رژیم اشغالگر صهیونیست، طرف برتر و پیروز میدان هستند و با مقاومت و ایستادگی خود در برابر این رژیم جعلی سراسر ظلم و ستم، درس مقاومت و ایستادگی را به تمام مردم جهان دادند (www.defapress.ir)

جمع بندی:

با بهره گیری از فرهنگ عاشورا به عنوان الگوی مقاومت، میتوان بر چند محور تکیه کرد:

۱. آگاهی بخشی اجتماعی: باز خوانی هدف قیام عاشورا نه به صورت عاطفی صرف، بلکه با تحلیل عقلانی و اجتماعی، تا پیام آن برای نسل امروز قابل فهم و الهام بخش باشد.

۲. تربیت اخلاقی و سیاسی: پرورش نسلی که در برابر ظلم، تحقیر و فساد بی تفاوت نباشد و مانند یاران حسین (ع). مسئولیت تاریخی خود را در دفاع از حق بشناسد .

۳. تبدیل یاد عاشورا به عمل اجتماعی: هر جامعه ای که میخواهد آزاد و مستقل بماند، باید فرهنگ عاشورا را از مناسک عزاداری صرف به منش و رفتار روزمره تبدیل کند.

۴. اتحاد و همبستگی در برابر اشغال و ستم: همانگونه که امام حسین (ع) با فریاد (هیهات منا الذله) روح کرامت انسانی را زنده کرد، ملتها نیز باید با همبستگی، در برابر هر نوع سلطه و استبداد بایستند.

پیام های مشترک عاشورا و مقاومت:

۱. مقاومت در برابر ظلم حتی با کمترین بهره و امکانات

۲. ایمان به پیروزی نهایی حق بر باطل

۳. اهمیت آگاهی بخشی و بصیرت دینی و هم افزایی دینی و اخلاقی

۴. فداکاری برای تحقق عدالت و آزادی

الگوهای عملی از عاشورا در مقاومت فلسطین:

۱. فلسفه شهادت طلبی: فدا کردن جان خود و اهل بیت خود در راه آرمان الهی و آزادی: همانند

شهادای دشت کربلا

۲. ایستادگی اقلیت مومن در برابر اکثریت ظالم (کافر): همانند یاران اندک امام حسین در برابر سپاه

عظیم یزید

۳. رهبری معنوی و ایمانی: رهبران مقاومت فلسطین نیز، مانند امام حسین (ع) مردم را به آگاهی

ایمان، بصیرت و پایداری دعوت میکنند .

۴. نقش زنان در مقاومت، زنان فلسطینی با الهام از حضرت زینب (س) در انتقال پیام شهیدان و

تربیت نسل مقاومت نقش موثری دارند.

تأثیرات مستقیم فرهنگی و دینی: در میان گروه های فلسطینی به ویژه جنبش های جهاد اسلامی و

حماس، مفاهیم عاشورایی مانند شهادت ، صبر، استقامت، جهاد جایگاه برجسته ای دارند.

الگو برداری فلسطینیان: در برخی از مناطق فلسطین به ویژه در غزه و کرانه باختری، مراسم های

یاد بود عاشورا برگزار میشود و از آن به عنوان روزی برای تامل در فدا کاری و ایستادگی یاد میکنند.

کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا یعنی: اینکه هر روز ما عاشوراست و سرزمین ما باید هر روز مانند سرزمین کربلا به دفاع از حریم خود بپردازد.

نتیجه اینکه فرهنگ عاشورا را میتوان الگویی فرا زمانی و فرا مکانی دانست که با تلفیق ایمان و عدالت، مقاومت را از خشونت کور به کنش معنادار و اخلاقی تبدیل کرده است. این الگو با تکیه بر عقلانیت و عدالت خواهی و شهادت طلبی میتواند چهارچوبی کار آمد برای تقویت جنبش های آزادی بخش معاصر به ویژه مقاومت فلسطین ارائه دهد.

راهکار ها و پیشنهادها

وظیفه ما در قبال این جنایت ها: اکنون که یهود به استعمار صلیبی (مسیحی ها) فلسطین را غصب کرده وظیفه ما مسلمانان چیست؟

ما دو راه در پیش رو داریم

۱. صرف نظر از سرزمین مقدس و در نتیجه کاهش مقاومت و گسترش ظلم و اشغال دیگر سرزمین ها

۲. همبستگی جهانیان جهت مقابله با ظلم و اشغال ازهرراهی ازجمله: نظامی، تبلیغاتی، فرهنگی، اقتصادی و... با توجه به منافع هر کشور و مردمان آن میتوان به خوبی دریافت که برای حفظ سرزمین ها، سنت ها، اعتقادات و... باید همواره در مقابل ظلم و اشغال ایستاد. لذا راهکار دوم همیشه و در هر زمان لازم و ضروری است و در طول قرن ها الگوهای بسیاری وجود داشته اند که سرور شهیدان اولین آنهاست. در دوران معاصر به موارد بسیاری میتوان اشاره نمود از جمله گاندی رهبر هندوستان، نلسون ماندلا رهبر سیاهپوستان و تأثیرگذارترین آنها که سبب ایجاد یک تمدن نوین در جهان علیه ظلم شده است امام خمینی (ره) و امام خامنه ای (مد ظله العالی) می باشد.

منابع

- قرآن کریم
- ابن اثیر، مبارک بن محمد، قم، اسماعیلیان.
- ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۴۱۳ق)، من لا یحضره الفقیه، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
- بندر ریگی، محمد، (۱۳۷۸)، تهران انتشارات علمی
- پاستادی، رضا (۱۳۸۷)، عاشورا شناسی، پیشینه عاشورا، قم، پژوهشکده تحقیقات اسلامی زمزم هدایت
- جعفری، محمد تقی، (۱۳۷۹)، فرهنگ پیشرو موسسه تدوین و نشر آثار استاد علامه محمد تقی جعفری
- حکیمی، محمد رضا، (۱۳۹۱)، عاشورا، غزه نشر دلیل ما، قم
- خامنه ای، علی، (۱۴۰۳)، اندیشه مقاومت، انتشارات انقلاب اسلامی موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- خامنه ای، علی، (۱۴۰۱)، درسهای عاشورا، انتشارات انقلاب اسلامی
- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷)، فرهنگ نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران
- غیاث الدین، محمد بن جلال، (۱۳۷۷)، فرهنگ غیاث اللغات، انتشارات معرفت
- کریمیان، احمد، (۱۳۸۵)، تاثیر انتفاضه بر رژیم صهیونیستی، قم موسسه بوستان، دفتر انتشارات تبلیغات اسلامی
- معین، محمد، (۱۳۸۲)، فرهنگ فارسی، انتشارات بهزاد
- www.imamkhomeini.ir
- wiki.ahlolbait.com
- www.rasanews.ir
- www.defapress.ir